

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ
1952

Ε.Υ.Δ. ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ο ΣΑΙΝΣΙΜΟΝΙΣΜΟΣ

[ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟ]

Ο Σαίν Σιμόν (1760-1825) θεωρείται ο μέγιστος από τους ουτοπιστές σοσιαλιστές του 19ου αιώνα. Υπήρξε ένας βαθύς παρατηρητής των κοινωνικών φαινομένων και ταυτόχρονα ένας τολμηρός δραματιστής: το έργο του είναι ένα κράμα από θετικές, συχνά φωτεινότητες, αντιλήψεις και από μυστικιστικές θεωρήσεις. Από το πρώτο του έργο, «Επιστολές ενός κατοίκου της Γενεύης» (1802), ως το τελευταίο, «Ο νέος χριστιανισμός» (1825), παρουσιάζει μία έντελως προσωπική και πρωτότυπη ανάλυση και έρμηνεία των φαινομένων. Ο Σαίν Σιμόν είδε με μεγαλοφυή διαίσθηση το βασικό φαινόμενο της εποχής του, δηλ. την άνοδο και αναπόφευκτη επικράτηση του βιομηχανικού καπιταλισμού. Ανάλυσε βαθύτατα το φαινόμενο της αναρχίας της καπιταλιστικής παραγωγής και πρώτος αυτός στήριξε την κριτική του στον τομέα της παραγωγής. Παρουσίασε, μέσα σ' ένα σύνολο καταπληκτικών επιστημονικών προγνώσεων, μία ουτοπιστική μορφή του καθεστώτος που θα έπακολουθοῦσε. Η βαθύτατη ανάλυση των φαινομένων του οδήγησε στη διατύπωση των προδρομικών αντιλήψεων, όπως π.χ. «Η ιστορία είναι μία κοινωνική φυσική», ή, «Η πολιτική είναι ή έπιστήμη της παραγωγής», κλπ. που θεωρούνται σήμερα σαν βασικά άποκτήματα της επιστημονικής σκέψης. Καθώς τονίσαμε σε άλλη μελέτη μας (βλ. «Νέα Έστία», 570/1951 σ. 450), ο Σαίν Σιμόν είχε τέττα ευρύτητα απόψεων, ώστε, όπως γράφει ο Ένγκελς, «όλες σχεδόν οι ιδέες, και όχι μόνο οι στενά οικονομικές, των κατοπινών σοσιαλιστών, βρίσκονται σε σπέρμα στο Σαίν Σιμόν». Και όπως στην ίδια μελέτη σημειώθηκε, ο Σαίν Σιμόν έπροφήτεψε από τα 1802 την άπελευθέρωση των Έλλήνων («Οι Έυρωπαίοι θα συνενώσουν τις δυνάμεις τους, θ' άπελευθερώσουν τους άδελφούς των Έλλήνες από τη δεσποτεία των Τούρκων» κλπ.).

Έπειτα από το θάνατο του Σαίν Σιμόν, οι μαθητές του, με άρχηγούς τους Άνφαντέν και Μπαζάρ και μετά το σχίσμα, με άρχηγό (=Πατέρα) μόνο τον Άνφαντέν, άπομακρύνθηκαν από το θετικό μέρος της διδασκαλίας και άνάπτυξαν περισσότερο το μυστικιστικό μέρος. Έπίστευαν πως είναι οι άπόστολοι και ευαγγελιστές της Νέας θρησκείας που θα σώσει το άνθρωπινο γένος από τα δεινά του, κηρύσσοντας ένα είδος παγανιστικού νεοχριστιανισμού με μίγμα από τον Ιουδαϊσμό και το μωαμεθανισμό. Μία από τις βασικές διακηρύξεις τους στάθηκε ή ένωση όλων των θρησκειών σε μιá παγκόσμια θρησκεία—πού, φυσικά, εΐταν αυτή που έκήρυσσαν οι ίδιοι. Προσδοκώντας τη σωτηρία αυτή τη φορά, σύμφωνα με τις δικές τους προφητείες, όχι από άνδρα, άλλ' από τη «Γυναίκα-Μεσσία», που θα έπαιρνε τη θέση της δίπλα στον «Πατέρα» (=Άνφαντέν) σαν «Μητέρα» όλων των ανθρώπων, ίδρυσαν στο Μενιμοντάν, προάστιο του Παρισιού, την πρώτη «Οικογένεια» όπου επικρατούσε ή κοινοκτημοσύνη και όπου όλοι οι μαθητές και άπόστολοι πρόσφεραν σωματική και πνευματική εργασία (μεταξύ τους π.χ. εΐταν και ο μουσουργός Νταβίνι, που έκαμε εκεί τις πρώτες συνθέσεις του, τους ύμνους των σαιν-σιμονιστών.) Ορισμένες υπερβολές και ιδιαίτερα οι ιδέες του Άνφαντέν για την κοινοκτημοσύνη των γυναικών, έδωσαν την άφορμή για τη δίωξη των σαιν-σιμονιστών, τη διάλυση της «Οικογένειας», τη φυλάκιση του «Πατέρα» και τη «Διασπορά» των μαθητών, κατά το πρότυπο των μαθητών του Χριστού. Οι σαιν-σιμονιστές είχαν επιχειρήσει να προπαγανδίσουν τις ιδέες και στις άλλες χώρες (Άγγλία, Γερμανία, Έλβετία κλπ.) και προπαντός στην Άνατολή, όπου και πάλι πίστευαν πως βρίσκεται ή «Γυναίκα-Μεσσία». Παντού έγνώρισαν τη χλεύη και το διωγμό, ιδιαίτερα μάλιστα στις άνατολικές χώρες.

Για την άνεύρεση της «Γυναίκας-Μεσσίας», που μιá «προφητεία» αποκάλυψε πως βρισκότανε στην Κωνσταντινούπολη, ο σπουδαιότερος από τους μαθητές άποστόλους Μπαρρώ, ίδρυσε νέα όργανωση, τη «Συντροφιά της Γυναίκας» (Compagnions de la femme) και μ' αυτή άρχισε την περιπλάνησή του στην Άνατολή, όπως θα δούμε στη μελέτη που δημοσιεύεται παρακάτω.

I

Οι Ιστορικοί του Σαινσιμονισμού¹ έκθέτουν με ποιόν τρόπο, μετά τη διασπορά της Οικογένειας², ο Μπαρρώ άναζητώντας

τη Μάνα που, όπως του είχε άποκαλυφθεί, βρισκόταν στην Κωνσταντινούπολη, παραιτήθηκε από τον τίτλο του σαινσιμο-

νιστῆ καὶ ἱδρυσε στὴ Λυών, στὶς 22 τοῦ Γενάρη τοῦ 1833 (ἐπέτειο τῆς μέρας ποῦ ἡ ἀστυνομία ἐκλείσει τὴν αἶθουσα τῆς ὁδοῦ (Tailbourg), τοὺς «Συντρόφους τῆς Γυναίκας» (Compagnons de la Femme)³.

Ἡ ὀργάνωση αὐτὴ συγκέντρωσε γύρω ἀπὸ τὸν Μπαρρώ εἴκοσι τέσσερες σαινσιμονιστές. Πολὺ σύντομα καὶ ἄλλοι ἀκολούθησαν τὸ παράδειγμά τους καὶ χωρίστηκαν σὲ διάφορες ομάδες⁴. Οἱ περισσότεροι ἔμειναν στὴ Λυών, ἄλλοι ἔφυγαν γιὰ τὴ Μεσημβρινή Γαλλία, ἐνῶ ὁ Μπαρρώ μὲ μερικὸς συντρόφους του μπάρκαρε στὴ Μασσαλία γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη⁵. Ἔτσι ἀρχισε ἡ περιπέτεια τῶν σαινσιμονιστῶν στὴν Ἀνατολή, μιὰ περιπέτεια ποῦ θὰ τοὺς φέρει στὴν Τουρκία (Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη)⁶, στὰ νησιά τοῦ Ἀρχιπελάγους, στὴ Συρία, στὴν Αἴγυπτο καὶ τελικὰ στὸ Ἀλγέριο.

Ξέρουμε πὼς τὸ πρῶτο ἀπόσπασμα τῶν «Συντρόφων τῆς Γυναίκας», μὲ ἀρχηγὸ τὸν Μπαρρώ, ἔφτασε στὴν Κωνσταντινούπολη στὶς 15 τοῦ Ἀπρίλη 1833. Στὶς 23 τοῦ ἴδιου μήνα βρίσκεται στὴ Σμύρνη καὶ στὶς 14 τοῦ Μάη ὁ Μπαρρώ μὲ ἓνα τμήμα τῆς ομάδας βρίσκεται στὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἀκόμα ξαίρουμε πὼς ὁ Μπαρρώ φεύγοντας ἀπὸ τὴ Σμύρνη γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια ἔκανε μιὰ ἐκκλήση στοὺς καλλιτέχνες ποὺ εἶχαν παραμείνει στὴ Γαλλία καὶ τοὺς καλοῦσε νάρθοῦν νὰ τὸν συναντήσουν. Ἡ ἐκκλήση αὐτὴ ἔφτασε στὴ Γαλλία, τὴ στιγμή ποῦ ἡ ἀποστολὴ τῶν καλλιτεχνῶν, ποῦ εἶχε ὀργανώσει ὁ Roge, ἐπέστρεψε στὴ Λυών τελείως ἀποθαρρυσμένη.

Στὴν ἐκκλήση τοῦ ἀρχηγοῦ τοὺς ἀναδιοργανώθηκαν οἱ Σύντροφοι καὶ, μὲ τὴν καθοδήγηση τοῦ Roge καὶ τοῦ Massol, κατέβηκαν στὴ Μασσαλία γιὰ νὰ πᾶνε νὰ συναντήσουν τὸν Μπαρρώ. Ἡ δευτέρη αὐτὴ ἀποστολὴ τῶν σαινσιμονιστῶν ποῦ ξεκίνησε γιὰ τὴν Ἀνατολή στὶς 22 Ἰουλίου 1833 θὰ μᾶς ἀπασχολήσει ἰδιαίτερα¹⁰.

Τὸ ἔργο τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς παραμένει σχεδὸν ὀλόκληρα ἀγνωστο¹¹. Παρ' ὅλ' αὐτὰ ὁμως ἔχουμε γι' αὐτὴ πληροφορίες ἀπὸ π ρ ὠ τ ο χ έ ρ ι, ποῦ ἀποτελοῦν πολὺτιμη συνεισφορά γιὰ τὴν ἐξιστόρηση τῶν περιπετειῶν ποῦ εἶχαν οἱ σαινσιμονιστές στὴν Αἴγυπτο. Πρόκειται ἀκριβῶς γιὰ τὶς σημειώσεις ἐνὸς ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ἀποστολῆς, ποῦ θεωροῦμε σκόπιμο νὰ δημοσιεύσουμε, ἀφοῦ κάθε πληροφορία γιὰ τὸ σαινσιμονισμό, ἀκόμα καὶ ἡ πιὸ δευτερεύουσα παρουσιάζει γενικότερο ἐνδιαφέρον.

Ἀντὶ γιὰ πρόλογο πρέπει ἀρχικὰ νὰ σημειωθεῖ πὼς οἱ σημειώσεις αὐτές δὲν μᾶς δίνουν μόνον ἀπειρες λεπτομέρειες γιὰ τὸ δρομολόγιο τῆς ἀποστολῆς καὶ τὴ

δὲν πρόκειται ἐδῶ νὰ ἐξιστορήσουμε ξανά τὴ θεαματικὴ πορεία τῶν σαινσιμονιστῶν πρὸς τὴν Ἀνατολή⁷. Δὲν ἔχουμε, λοιπόν, ν' ἀσχοληθοῦμε στὴ μελέτη αὐτὴ μὲ τὴν ἀναζήτηση τῆς «Γυναίκας — Μεσσία» στὶς χώρες τῶν χαρμιῶν, μὲ τὸν «εὐαγγελισμό» τῶν ἐλληνικῶν, ἐβραϊκῶν καὶ μουσουλμανικῶν πληθυσμῶν⁸, ἢ μὲ τὸν «ἀποικισμό» τῆς Αἰγύπτου κλπ. Ἡ δράση τῶν σαινσιμονιστῶν ἔξω ἀπὸ τὴ Γαλλία, ποῦ ἔχει μελετηθεῖ ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς σὰν συνέχεια τῆς δράσης τῶν σαινσιμονιστῶν μέσα στὴ Γαλλία, ἐξακολουθεῖ πάντα νὰ κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐρευνητῶν καινούργιες μονογραφίες ἔρχονται κάθε τόσο ν' ἀναπληρώσουν τὰ κενά⁹.

Θὰ περιοριστοῦμε, λοιπόν, νὰ ἀναφέρουμε ὅσο γίνεται πιὸ σύντομα μερικὰ ἀπὸ τὰ κύρια καὶ γνωστὰ περιστατικὰ γιὰ νὰ τοποθετηθοῦμε στὰ ἱστορικὰ πλαίσια.

II

συμπεριφορὰ τῶν μελῶν τῆς, πρᾶγμα φυσικὸ ἐξ ἄλλου ἀφοῦ πρόκειται γιὰ ταξιδιωτικὸ ἡμερολόγιο. Ἀλλὰ παράλληλα μᾶς δίνουν τὴν εὐκαιρία νὰ ἴδουμε, ἂν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφραση, ζωντανοὺς τοὺς σαινσιμονιστές στὴν Αἴγυπτο, νὰ «ἀγγίξουμε» αὐτοὺς τοὺς παράξενους ἀνθρώπους ποῦ ξεκίνησαν νὰ «εὐαγγελίσουν» τὴν Ἀνατολή, μὲ τὴν πεποίθηση πὼς τῆς πρόσφεραν τὸ «νέο εὐαγγέλιο» ποῦ αὐτοὶ κατεῖχαν ἐξ ἀποκαλύψεως. Αὐτὲς οἱ σημειώσεις, μὲ τὴν ἀξία μιᾶς ὑποκειμενικῆς, ἀμεσης μαρτυρίας, μᾶς ἐπιτρέπουν ἀκόμα νὰ πλησιάσουμε αὐτὸ τὸ χωριστὸ κόσμο τῶν «ἀποστόλων», μᾶς περιγράφουν τὴν καθημερινή τους ζωὴ, τὴν ἀτμόσφαιρα ἔκστασης ὅπου ζοῦσαν, τὴν ἐσχάτη καὶ πραγματικὰ ἀποστολικὴ φτώχεια τους, τὴν ὀλοκληρωτικὴ αὐταπάρνησή τους. Καὶ συνάμα δὲν ἀποσιωποῦν τὶς λιποψυχίες, τὶς ἀποθαρρύνσεις, τὶς ἀπογοητεύσεις, ποῦ ἀφθονότατα τοὺς πρόσφερε ἡ κοινωνικὴ πραγματικότητα.

Εἶναι ἀκόμη ἀξιοπαρατήρητο πὼς ὁ συγγραφέας τῶν σημειώσεων ἀσκεῖ κριτικὴ καὶ ἐπάνω στὸ ἴδιο τὸ ἔργο τῶν σαινσιμονιστῶν καὶ ἀναθεωρεῖ μὲ ὅλη τὴν εὐλικρίνεια του σὲ πολλὰ σημεία τόσο τὴ θεωρία ὅσο καὶ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀπὸ τὴν αἵρεση. Παρ' ὅλο ὁμως ποῦ ἀναγνωρίζει πὼς ἔγιναν πλάνες καὶ λάθη, δὲν ἔχει καμμιὰ τύψη: παραμένει ἀκλόνητος στὴν πίστη του, χωρὶς νὰ ἀφήνει νὰ τὸν καταβάλλει ἢ κακοτυχία.

Οἱ ἀνέκδοτες αὐτὲς σημειώσεις¹² ποῦ δημοσιεύουμε, βρίσκονται στὴ Bibliothèque de l' Arsenal (Fonds Enfants, 7722). Ἐχοῦν ταξινομηθεῖ μαζί μὲ τὰ προσωπικὰ χειρόγραφα τοῦ Gustave d'Eichthal. Ἀσφαλῶς ὁμως θὰ ἔγινε λάθος στὴν ταξινόμηση γιὰ τὶ ἀποκλείεται αὐτὰ τὰ χαρτιά ν' ἀνήκουν

στὸν G. d'Eichthal¹³. Πρόκειται γιὰ ἕνα φάκελλο τοῦ ἀρχείου του ποῦ ἔχει τὴν ἐπιγραφή «Papiers personnels de G. d'Eichthal 1833-35 Agenda-Journal, 7 Aout 1833-15, 12 Pièces» καὶ ποῦ περιέχει: Α) 4 τετράδια μικροῦ σχήματος ἀπὸ 14 με 16 σελίδες (γραμμένες καὶ ἀγραφες), ποῦ στὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι παρά δύο τετράδια εἰς διπλοῦν (ὁ συγγραφέας φαίνεται εἶχε ἐπιχειρήσει, σὲ ἀπροσδιόριστη ἐποχὴ, νὰ ἀντιγράψει τὶς σημειώσεις του γιὰ νὰ κάνει ὀρισμένες διορθώσεις) καὶ 6 τετράδια ἀπὸ 4 σελίδες τὸ καθένα. Β) ἕνα τετράδιο Agenda - ἡμερολόγιο ἀπὸ 44 σελίδες ποῦ περιγράφουμε λεπτομερῶς παρακάτω καὶ

Γ) μερικά σκόρπια φύλλα (τὸ ἕνα πιθανότατα με τὸν γραφικὸ χαρακτήρα τοῦ Ἰδίου τοῦ Eichthal καὶ ἔχει τὶς πρῶτες φράσεις κάποιου ἀτελείωτου ἀρθροῦ κατὰ τοῦ Λαμενέ).

Ἡ ἀντιγραφή ποῦ ἀκολουθεῖ δίνει σχεδὸν ὀλόκληρο τὸ κείμενο τῶν τετραδίων. Παραλείψαμε μόνο τὰ ἀποσπάσματα ἐκεῖνα ποῦ δὲν παρουσιάζουν γενικότερο ἐνδιαφέρον. Ἀντίθετα ἀναφέρουμε σὲ ὑποσημειώσεις τὶς παραλλαγές τῶν 4 πρῶτων τετραδίων, ὅταν ἔχουν κάποια σημασία. Ἐννοεῖται πὼς κρατήσαμε πιστὰ τὸ κείμενο καὶ ἀλλάξαμε μόνο τὴν παλιὰ ὀρθογραφία¹⁴.

III.

ΤΑΞΙΔΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑ ΣΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟ

Μασσαλία, 7 Αὐγούστου 1833.
Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη ποῦ πῆραν οἱ θεωρίες τῶν σαινσιμονιστῶν, ποῦ τὶς ἀσπαζόμενα με θέρμη, καὶ ἀφοῦ περιώδευσα ὀλόκληρη τὴ Γαλλία με τὸ ἔνδυμα ἐκεῖνο ποῦ μᾶς χαρακτήριζε, ἐνσωματωμένος στὴν ἀποστολικὴ ὁμάδα τοῦ Μπαρρῶ (Les Compagnons de la Femme — Οἱ Σύντροφοί τῆς Γυναίκας) διακηρύσσοντας τὴν πίστη μας γιὰ τὴ μελλοντικὴ μοῖρα τῆς ἀνθρωπότητας, ἀποφασίσαμε νὰ μὴν περιορίσουμε τὴ δρᾶση μας μέσα στὴ Γαλλία μονάχα, καὶ ἀκολουθώντας τὶς διαδοχικὲς ἐμπνεύσεις τοῦ Ἀρχηγοῦ μας, νὰ τὴν ἐπεκτείνουμε καὶ στὴν Ἀνατολή. Οἱ λόγοι ποῦ μᾶς ἔκαναν νὰ τὸ ἀποφασίσουμε εἶταν τάχα σωστοί; Εἶταν σφαιροί; Πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε ὡς τόσο πὼς τ' ἀποτελέσματα δὲν εἶταν σύμφωνα με τὴν προφητεία τοῦ Μπαρρῶ.

Χάρη στὸ γράμμα, αὐτὸ τὸ δρόμο ἀκολουθήσαμε ὄλοι μας. Γεγονὸς ὅμως εἶναι πὼς δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία γιὰ τὶς ἀγαθές μας προθέσεις. Αὐτὲς στάθηκαν οἱ κύριοι ὁδηγοί μας. Κ' ἔπειτα, οἱ αἰώνια σωστὲς ἀρχές ἀναφέρονται πάντα στὴν ἐφαρμογὴ ἑνὸς καινούργιου συστήματος τῶν ἀγνώστων ἢ τῶν ἀπρόοπτων, ποῦ ἀργὰ ἢ γρήγορα πρέπει νὰ ἐπαληθεύσουν μιὰ ἀντίληψη καθαρὰ θεωρητικὴ, καὶ συνεπῶς πάντα ἀτελεῖ, χωρὶς γι' αὐτὸ νὰ εἶναι καὶ ψεύτικη. Σ' αὐτὸ ἐξ ἄλλου συνίσταται τὸ πὼς ὁ ἀνθρώπος κάνει λάθη ποῦ κανεὶς δὲ μπορεῖ νὰ ἀποφύγει. Τρισευτυχισμένοι ἐκεῖνοι, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς φτάσει μιὰ κακῶς ἐννοουμένη φιλαυτία καὶ ποῦ ξαίρουν νὰ δεχτοῦν, με ἡρεμία καὶ σὰν κάτι τὸ φυσικὸ καὶ ἀνθρώπινο γιὰ κάθε παράκαιρη ἀπόπειρα, τὶς ἀπογοητεύσεις ποῦ μποροῦν νὰ προκύψουν, τὶς κοροϊδίες παθητικῶν καὶ χωρὶς ἐπιείκεια παρατηρητῶν, ἀκόμα καὶ προσβολές τῆς μισσαλοδοξίας καὶ ποῦ ξαίρουν νὰ ὠφελοῦνται ἀπὸ τὴν πείρα ποῦ ἀπόχτησαν

γιὰ νὰ ἐπιδιώξουν, κάτω ἀπὸ νέες μορφές, ἕνα σκοπὸ ποῦ τοὺς φαίνεται ἐξ ἄλλου ἀξιέπαινος καὶ ποῦ ξαίρουν ν' ἀποφεύγουν στὸ ἐξῆς νὰ ἐξεγείρουν ζωντανές προλήψεις, ἰσχυρές καὶ συμφεροντολογικὲς ὑπερευαισίες, μιὰν ἀμφίβολη μὰ ποῦ ἔχει ἐπιβληθεῖ ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ τὴ συνήθεια ἠθικὴ (*).

* * *

Ἐφοῦ ὁ Μπαρρῶ ἀποφάσισε τὸ ταξίδι γιὰ τὴν Ἀνατολή, χώρισε σὲ δύο ὁμάδες ἐκείνους ποῦ ἀποτελοῦσαν τὴ Σύντροφιὰ τῆς Γυναίκας. Ἡ μιὰ ὁμάδα, ποῦ ἔχει 12 ἀποστόλους, τὸν συνόδευσε στὴν Κωνσταντινούπολη, ποῦ εἶταν ὁ προορισμὸς τοῦ ταξιδιοῦ τῆς. Ἐφυγαν ἀπὸ τὴ Μασσαλία στὶς 22 Μαρτίου, μέρα τῆς ἰσημερίας: ἡ ἰσότητά τῆς μέρας καὶ τῆς νύχτας εἶταν τὸ σύμβολο τῆς ἰσότητος ἀνάμεσα στὸν ἄντρα καὶ τὴ γυναῖκα.

Ἡ ἄλλη ὁμάδα συνέχισε στὴ Γαλλία τὸ ἀποστολικὸ ἔργο τῆς με τὸ λόγο καὶ με τὸ τραγούδι. Παρακολούθησε τὴν ἀναχώρηση τοῦ Ἀρχηγοῦ ἀπὸ τὴ Μασσαλία καὶ ὡς τὴ μέρα ποῦ ὁ Μπαρρῶ τὴν κάλεσε στὴν Ἀνατολή, σταμάτησε τὸ λόγο καὶ τὸ τραγούδι καὶ ἐξακολούθησε τὸ ἀποστολικὸ ἔργο ἀποκλειστικὰ με τὴ μορφή τοῦ προλεταριάτου. Εἶμουν α' ἐγὼ ἀπ' αὐτούς.

Στὶς 10 Μαΐου ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ ἡ ἐκκλήση τοῦ Μπαρρῶ (γραμμὴ ἀπὸ τὸ Felix Touqueux) καὶ ἔφτασε στὰ χέρια μας στὶς 16 Ἰουνίου. Ὁ Μπαρρῶ ὠριζε ὀχτῶ ἀπὸ μᾶς (*) καὶ ἀνάθετε στὸ Roge, ἀρχηγὸ τοῦ τραγουδιοῦ, ποῦ θὰ ἔμενε ἀκόμα στὴ Γαλλία, νὰ φροντίσει γιὰ ὅλα τὰ σχετικὰ με τὸ ταξίδι μας. Κατὰ τὰ μέσα Ἰουλίου βρισκόμαστε στὴ Μασσαλία, με τὰ χαρτιά μας τακτοποιημένα, τὸ καράβι ναλωμένο καὶ δὲν περιμέναμε παρά τὴ στιγμὴ τῆς ἀναχώρησης (ὁ καπετάνιος εἶταν ἀπὸ τὴ Ραγούζα καὶ τὸ καράβι λεγότανε «Τηλέγραφος» 200 τόν.).

Ἡ γαλλικὴ Κυβέρνηση εἶχε λόγους νὰ

μᾶς ἀρνηθεῖ διαβατήρια γιὰ τὴ Σμύρνη, ὅπου θὰ συναντούσαμε τοὺς συντρόφους μας. Μᾶς τὰ χορήγησε μόνο γιὰ τὴν Ἀλεξάντρεια, ἢ τὴ Μάλτα, ἢ τὴ Συρία. Προτιμήσαμε τὴν Αἴγυπτο μετὰ τὴν ἐλπίδα πὼς ἀπὸ κεῖ θὰ μπορούσαμε νὰ βροῦμε εὐκολότερα τὰ μέσα γιὰ νὰ συναντήσουμε τὸν ἀρχηγὸ μας.

Μιά κοινὴ συνήθεια σὲ ὅλα τὰ καράβια, ὅταν εἶναι ναυλωμένο μόνο ἓνα μέρος τους, εἶναι τὸ νὰ μὴν ξαίρεις ποτὲ ποιά μέρα ἀκριβῶς θὰ φύγεις, παρ' ὅλο πὺ ἡ ἀναχώρηση ἔχει προαναγγελθεῖ γιὰ ὀρισμένη μέρα. Κι' αὐτὸ γιὰ νὰ ικανοποιήσουν ἓνα πολὺ φυσικὸ συμφέρον, συμπληρώνοντας ὅσο γίνεται περισσότερο τὸ φορτίο. Ἀλλαξιμὸν λοιπὸν στοὺς ἐπιβάτες ἐκείνους πὺ ἔρχονται ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ, ἀν ἡ μέρα πὺ ὀρίστηκε γιὰ ἀναχώρηση δὲν συμπίπτει μετὰ τὴ φόρτωση καὶ τοῦ τελευταίου δέματος πὺ μπορεῖ νὰ ἐλπίζει ὁ πλοίαρχος. Εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ ξοδεύονται στὰ ξενοδοχεῖα ὡς πὺ νάρθει ἡ πολυπόθητη μέρα καὶ ἔτσι τὰ ταξίδια καταντοῦν ἐξαιρετικὰ δαπανηρά. Αὐτὸ ἔλαχε καὶ σὲ μᾶς μετὰ κάπως δολοφονικὸ τρόπο.

Περιμέναμε τρεῖς ἑβδομάδες γιὰ τὴν ἀναχώρηση, πὺ ἔπρεπε νὰ γινότανε πέντε ἑβδομάδες ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀφιξή μας. Γιὰ ὄχτῶ άτομα τὰ ἔξοδα εἶναι μεγάλα στὸ ξενοδοχεῖο. Βλέπαμε κάθε μέρα μετὰ ἀνησυχία τὰ χρήματά μας νὰ λιγοστεύουν καὶ ὑπῆρχε φόβος νὰ φύγουμε χωρὶς πεντάρια. Δὲν θέλαμε χωρὶς λόγῳ νὰ ὁμολογήσουμε τὴ φτώχεια μας καὶ παραπονιόμασταν μετὰ πικρὰ λόγια στὸν καπετάνιο γιὰ τὰ τεράστια ἔξοδα πὺ ἀναγκαζόμασταν νὰ κάνουμε γιὰτὶ καθυστεροῦσε τὴν ἀναχώρηση.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ποσὸ πὺ εἶχαμε πληρώσει γιὰ τὸ ταξίδι, μᾶς ἔμεναν ἀκόμα ἀρκετὰ χρήματα γιὰ νὰ μπορούμε, φτάνοντας στὴν Ἀλεξάντρεια, νὰ περιμένουμε τίς ἀπαραίτητες ἐνισχύσεις γιὰ νὰ πάμε σὲ συνάντηση τοῦ Μπαρρῶ, πὺ εἶχαμε εἰδοποιήσει ἀπὸ τὴ Μασσαλία γιὰ τὴν ἀργοπορία μας.

Τελικὰ μείναμε χωρὶς πεντάρια καὶ ἀκόμα δὲν εἶχαμε ξεκινήσει. Στις 5 Αὐγούστου εἶχαμε ἐξαντλήσει τὰ πάντα καὶ ἀν τὸ πλοῖο δὲν ἔφευγε τὴν ἐπομένη, θὰ ἤμασταν ὑποχρεωμένοι ἢ νὰ μείνουμε νησιτικὸ ἢ νὰ ζητιανέψουμε. Ὁ Roge, ὁ φουκαρᾶς Roge, εἶναι ἔξω φρενῶν. Δὲν εἶχαμε καιρὸ νὰ ἀντιμετωπίσουμε τὴν κακοτυχία μας. Πρὶν ἀπὸ τρεῖς μέρες εἶχαμε μπαρκάρει στὸ πλοῖο γιὰ νὰ ἐξοικονομήσουμε τουλάχιστο τὸ νοῖκι πρὸς ὄφελος τῆς τροφῆς. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὺ ὁ καπετάνιος δὲν εἶχε ὑποχρέωση νὰ μᾶς τρέφει πρὶν σηκώσει ἀγκυρά. Ὡς τόσο, εἶταν ὑπεύθυνος γιὰτὶ ἔπρεπε νὰ εἶχε ξεκινήσει πρὶν ἀπὸ πολὺν καιρὸ. Ἄν ξαίραμε τί μᾶς περίμενε, θὰ κανονίζαμε διαφορετικὰ ἢ θὰ εἶχαμε

κάνει αὐστηρὲς οικονομίες γιὰ νὰ μᾶς φτάσουν τὰ χρήματά μας.

Στις 6 Αὐγούστου δὲν γευματίσαμε, μὰ οὔτε καὶ τὸ βράδυ φάγαμε. Ὁ καπετάνιος μᾶς διαβεβαιώνει ἐπιτέλους πὺς φεύγει στις 7, χωρὶς ἄλλη ἀναβολή. Μπορούσαμε στὴν ἀνάγκη νὰ μείνουμε νησιτικὸ εἴκοσι τέσσερες ὥρες. Μὰ δὲν εἶχαν τελειώσει τὰ βάσανά μας. Ἡ ἀθλιότητά μας ἦταν τέτοια πὺ ζητούσαμε συνεχῶς βοήθεια ἀπὸ τὸν καπετάνιο, παρ' ὅλο πὺ μετὰ τὴ διαγωγή του ἀπέναντί μας δὲν τὴν ἀξίζε τέτοια ἐμπιστοσύνη ἀπὸ μέρους μας.

Δὲν ξαίραμε τί νὰ σοφιστοῦμε. Βγῆκα μετὰ τὸν Roge ὑπὸ τὴν ἰδιότητά μου, τοῦ πρώην ταμῖα (γιατὶ τότε, ἀλλοίμονο !...) γιὰ νὰ κάνουμε διαβήματα στοὺς φίλους μας. Δὲν εἶχαμε καιρὸ καὶ ἡ πείνα τσακίζει καὶ τὸν πὺ δυνατό ἀνθρώπο. Πηγαίναμε ἀμίλητοι καὶ βιαστικοὶ σ' ἓνα φιλικὸ μας σπίτι, ὅταν ξαφνικὰ ἓνας διαβάτης μετὰ χτυπάει φιλικὰ στὸν ὦμο καὶ μοῦ λέει: «Κύριε, ὑπάρχει ἓνα γράμμα γιὰ σᾶς στὸ Ἀθήναιο». Εἶχε δεῖ τὴ διεύθυνση στὸ φάκελλο καὶ, διαβάζοντας τὸ ἴδιο ὄνομα ἀπάνω στὸ στήθος μου (*), δὲν δίστασε νὰ με πλησιάσει γιὰ νὰ μοῦ τὸ πεῖ.

Ἡ ἐκκλησή μας εἶχε φέρεται φαίνεται ἄμεσα ἀποτελέσματα. Εἶχα γράψει σ' ἓναν παλιὸ μου σύντροφο ὁμοιδεάτη στὸ Παρίσι, πὺ μ' ἀγαποῦσε πολὺ, καὶ τὸν παρακαλοῦσα νὰ ζητήσει ἀπ' ὄσους συμπαθοῦσαν τὸ ἔργο μου, ὅσα χρήματα μπορούσαν νὰ διαθέσουν χωρὶς νὰ στενοχωρηθοῦν. Τὸ γράμμα πὺ εἶχε ἔρθει εἶταν ἡ ἀπάντησή του, γεμάτη εὐχὰς ἀπὸ κείνους πὺ εἶχε πλησιάσει καὶ ἀπὸ δικές του μαζί με μιά ἐπιταγὴ 65 φράγκων γιὰ μιά τράπεζα τῆς Μασσαλίας (...)

Στις 7 τὸ καράβι μας σήκωσε πανιά. Ἐπιτέλους! Μᾶς ἔμεναν 55 φράγκα πὺ ἔπρεπε νὰ μοιραστοῦν στὰ ὄχτῶ—γιὰ νὰ ἐμπαρκάρουμε καὶ ἐγκατασταθοῦμε στὴν Ἀλεξάντρεια. Τὰ 10 φράγκα τὰ εἶχαμε ξοδέψει ἀπ' τὴν παραμονή. Μᾶς ἀποχαίρετησαν οἱ φίλοι μας καὶ ὁ Roge, πὺ ἔμενε στὴ Γαλλία, καὶ βγήκαμε ἀπ' τὸ λιμάνι τὸ μεσημέρι.

* * *

Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ οἱ ἐπαναστατικὲς θεωρίες σιγὸβραζαν σὲ ὀρισμένα μέρη τῆς Εὐρώπης. Ἡ Γαλλία, πὺ μόλις εἶχε ἀνεβάσει στὴν ἐξουσία μιά καινούργια μοναρχία, δεχόταν στὴν ἀγκαλιά της ὅλους τοὺς ἰταλοὺς καὶ πολωνοὺς ἐξόριστους, πὺ εἶταν ὑποπτοὶ σὲ μιά ἐξουσία πὺ κρατοῦσε ζηλότυπα τὰ κεκτημένα προνόμια καὶ εἶχε ἀκόμα ἀρκετὴ δύναμη γιὰ νὰ καταπνίξει στὴ γέννησή τους τὰ νεωτεριστικὰ καὶ ἐπαναστατικὰ φρονήματα. Αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, πολὺ λιγοστά γιὰ ν' ἀντισταθοῦν στὴν καθιερωμένη ἐξουσία, διωγμέ-

νοι ἀπὸ τὴν πατρίδα τους ἀπὸ μιὰ καταδίωξη ποὺ στρέφονταν στὰ ἄτομά τους καὶ στὶς περιουσίες τους, ἔφταναν ἀπ' ὄλα τὰ μέρη στὴ φιλόξενη χώρα. Μερικοὶ ἀπ' αὐτούς, ποὺ βασανίζονταν ἀπὸ μιὰ ἀνάγκη μετακίνησης ἢ ποὺ δὲν εὕρισκαν στὴ Γαλλία ἱκανοποιητικὴ τροφή γιὰ τὴν πυρετικὴ τους φαντασία, μεταφέραν τὴν ἐξορία τους ἀκόμα πιὸ μακρῶς, σὲ ἄλλες ἡπείρους.

Αὐτοὶ ἦταν οἱ λόγοι ποὺ συναντήσαμε ἀπάνω στὸ καράβι δύο Ἰταλοὺς καὶ ἕναν πολωνό. Εἶχαν διαλέξει γιὰ καινούργια τους πατρίδα τὴν Αἴγυπτο, ποὺ δοκίμαζε τότε τὶς ἀνακαινίσεις τοῦ Μωχαμέτ-Ἀλή, περιμένοντας μιὰ ἀργοπορημένη ἀμνηστία ποὺ θὰ τοὺς ἀνοίγε ξανά τὶς πόρτες τῆς γενέτειρας.

* * *

Ἡ διαδρομὴ ὑπῆρξε περίφημη. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἡ θάλασσα εἶναι πιὸ ἤσυχη. Ἐκτός ἀπ' αὐτὸ ὅμως τὸ καράβι μας συγκέντρωνε τόσο διαφορετικοὺς τύπους, ὥστε δημιουργόταν μιὰ φυσικὴ κίνηση, ποὺ δὲν σταματοῦσε ὄλη τὴ μέρα (*). Ὅλοι οἱ ἐπιβάτες μιλοῦσαν καλὰ τὰ γαλλικὰ καὶ ὁ καπετάνιος, ποὺ εἶταν ἀστριακός ἀπὸ τὴν Ἰλλυρία, τὰ κατὰφερνε ὑποφερτὰ. Μπορούσαμε λοιπὸν ὄλοι μας νὰ συνεννοηθοῦμε. Ἀπὸ τὴ μιὰ, ὁ νεαρός πολωνός ἀξιωματικός διεκτραγωδοῦσε τὶς ἀτυχίες τῆς πατρίδας του καὶ τὸ αἷμα τῶν συμπατριωτῶν του ποὺ χύθηκε ἀδίκως καὶ τὰ δάκρυα ἔτρεχαν ἀπὸ τὰ μάτια του. Ἡ σιωπὴ ἀκολουθοῦσε τὴν παθητικὴ του ἔξαρση. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὁ πεδεμόντιος καταριόταν τοὺς τυράννους του, ἀνέβαλλε γιὰ ἄλλους καιροὺς τὴν ἐκτέλεση ἑνὸς ἔργου ποὺ ἀπότυχε ἀπὸ τὴν ἀνομοιογένεια καὶ τὴν ἀπειρία τῶν συνωμοτῶν — τῶν ἀτυχῶν συντρόφων του. Ὑστερα, εἶταν ὁ φλογερός ἐπαναστάτης τῆς Ρουμανίας καὶ Ἀγκώνας, ποὺ ξαλάφρωνε τὸν πόνο του ἐκστομόντας τὶς βαρύτερες κατάρεις γιὰ τὴν Ἰταλοαυστριακὴ συμμαχία καὶ θεωροῦσε σὰν μοναδικὸ μέσο γιὰ τὴν ἀναγέννηση τῆς Ἰταλίας, τὴν ἐξόντωση ὄλων ἐκείνων ποὺ συμβόλιζαν τὸ παρελθόν.

Σὲ ὄλ' αὐτὰ οἱ σαινσιμονιστὲς ἀπαντοῦσαν μὲ παρήγορα λόγια στὸν πικραμένο πολωνό καὶ μὲ ἐπιχειρήματα ἀποδείχνανε στὸν Ἰταλό πὼς εἶταν μάταια καὶ ἀχρηστὴ κάθε ἀπόπειρα γιὰ συνωμοσία στὴν πατρίδα του. Προσπαθοῦσαν νὰ ἡρεμήσουν τὴ δημοκρατικὴ αὐτὴ καρδιά, ποὺ ἡ δυστυχία εἶχε πικράνει καὶ ποὺ ἡ ἐξορία εἶχε ἐξοργίσει. Τοὺς ἀνάπτυσσαν, ἀνάλογα μὲ τὴν περίπτωσή τοῦ καθενός, τὸ φυσικὸ καὶ ἀναγκαῖο κατήφορο ποὺ παρασέρνει τὴν ἀνθρωπότητα εἰρηνικὰ καὶ ἐξελικτικὰ πρὸς τὰ πεπρωμένα της καὶ τοὺς ἐξηγοῦσαν πὼς τὸ μέλλον αὐτὸ ὑπόσχεται στὸν καθένα εὐτυχία, εἰ-

ρήνη καὶ καλοζωία. Μὰ οἱ πληγωμένες τους καρδιές εἶταν γεμάτες ἀπὸ τὶς τωρινές δυστυχίες τους. Μοιάζανε μὲ τὸν ἀρρωστο, ποὺ εἶναι βέβαιος γιὰ τὸν γρήγορο θάνατό του καὶ χαμογελάει μὲ περιφρόνηση ἀκούγοντας ἐνθαρρυντικὰ λόγια ποὺ τὰ βρίσκει μάταια. Ἡ ἀντίφαση ἀνάμεσα στὴν αἰσιοδοξία μας καὶ στὴν ἀπελπισία τους εἶταν γι' αὐτοὺς ἕνα οἰκτρὸ θέαμα. Γι' αὐτὸ μᾶς ἀπαντοῦσαν μὲ δυσπιστία καὶ κάποτε μάλιστα μὲ εἰρωνία.

Ὁμολογῶ πὼς ἡ περίπτωσή τους δὲν σήκωνε πολλὰ λόγια. Τὸ νὰ ἐκθειάζεις τὰ ἀγαθὰ τῆς ὑγείας σ' ἕναν μελλοθάνατο, εἶναι σὰν νὰ μεγαλώνεις τὴ δυστυχία του. Καλύτερα θὰ κάναμε, παρ' ὅλο ποὺ οἱ προθέσεις μας εἶταν καλές, νὰ συμμεριστοῦμε τὸν πόνο τους καὶ νὰ σωπαίνομε.

* * *

Ἔτσι πέρασαν χωρὶς νὰ βαρεθοῦμε οἱ μέρες τοῦ ταξιδίου μας. Στὶς 26 Αὐγούστου βγήκαμε στὴν ξηρά.

Μιὰ χειρονομία ὅμως τοῦ καπετάνιου μᾶς ἔκανε νὰ ξεχάσουμε τὰ ὄσα ὑποφέραμε ἐξ αἰτίας του στὴ Μασσαλία. Ὁ νεαρός πολωνός ἀξιωματικός θέλησε νὰ τοῦ δώσει τὰ 100 φράγκα ποὺ εἶχαν συμφωνήσει γιὰ τὸ ταξίδι. Ὁ καπετάνιος εἶχε ἀρκεστεῖ σ' αὐτά, ἀφοῦ δὲν εἶχε ἄλλα. — «Καὶ πὼς θὰ ζήσετε, τὸν ρώτησε, ἀφοῦ μοῦ δίνετε ὄσα χρήματα ἔχετε;» — «Ὀχι εἶπε ὁ νεαρός ἀξιωματικός, δὲν ἔχω ἰδέα. Μὰ ἐλπίζω νὰ βρῶ τοῦλάχιστο κάτι γιὰ φαγητό». — «Γνωρίζετε κανέναν στὴν Ἀλεξάνδρεια;» — «Ὁχι, μὰ ξαίρω κάποιον στὸ Κάιρο». — «Καὶ πὼς θὰ πάτε ὡς ἐκεῖ;» — «Ὅπως μπορέσω». Τότε ὁ καπετάνιος, ἀφοῦ θύμισε τὶς συμφορές τῆς πατρίδας του, τοῦ λέει: — «Κρατήστε αὐτὰ τὰ χρήματα σὰν ἕνα μικρὸ δείγμα τοῦ θαυμασμοῦ μου γιὰ τὸν πολωνικό λαὸ ποὺ ἀντιπροσωπεύετε στὰ μάτια μου. Ἴσως σὰς φέρουν εὐτυχία καὶ ἐμένα θὰ μὲ εὐχαριστήσετε ἀφάνταστα». Φιλήθηκαν καὶ ὄλα κανονίστηκαν. Ὁ πολωνός πῆγε στὸ Κάιρο ὅπου ἀργότερα βρῆκε κάποια θέση.

* * *

Εἴμασταν τόσο ἀνυπόμονοι νὰ πατήσουμε στὴ στεριά καὶ οἱ ἐλάχιστες ἀποσκευές μας (ἕνας στρατιωτικὸς σάκκος ποὺ ὁ καθένας μας φορτώθηκε στὸν ὄμο του) ὑποβοηθοῦσαν τόσο πολὺ τὴ βιασύνη μας (...).

Ἡ εἶδηση τοῦ ἐρχομοῦ μας διαδόθηκε γρήγορα στὴν πόλη καὶ εἶχαμε πολλοὺς ἐπισκέπτες, ποὺ ἦρθαν ἄλλοι ἀπὸ περιέργεια, ἄλλοι ἀπὸ πραγματικὸ ἐνδιαφέρον. Μὲ τοὺς τελευταίους εἶταν ὁ κύριος Philibert, ναυλομεσίτης καὶ ὁ κύριος Grabau, Ἰταλὸς μηχανικὸς ὑπάλληλος τοῦ Παῶ στὸ στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο τοῦ Ράς-Ἐλ-Τιμ στὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἐνδιαφέρθηκαν νὰ

μάθουν τὰ μέσα ποὺ διαθέταμε γιὰ τὴν ἐγκατάστασή μας καὶ προθυμοποιήθηκαν νὰ μᾶς βοηθήσουν (...) Τὴν ἐπομένη, χάρη στὶς φροντίδες τους, εἶχαμε βρεῖ κατοικία.

Ἐγκατασταθήκαμε ὅλοι μαζί, ἀραδιάζοντας τοὺς σάκκους μας κατὰ μῆκος τοῦ τοίχου. Τὸ δωμάτιο εἶταν ἀρκετὰ πλατὺ νὰ μποροῦμε νὰ ξαπλώσουμε σὲ δυὸ σειρὲς χωρὶς νὰ ἀγγίζουμε τὰ πόδια μας. Ὁ καθένας ταχτοποιήσε στὸ πάτωμα, στὴ θέση του, ὅ,τι θὰ τοῦ χρησίμευε γιὰ κρεβάτι. Μερικοὶ εἶχαν στρώμα, ἄλλοι τίποτα. Τὸ δικό μου κρεβάτι εἶταν ἕνας μουσαμάς καὶ εἶτσι δὲν κοιμόμουν ἀνετελῶς κατὰ χάμα. Μὰ εἶμασταν συνηθισμένοι νὰ κατασκηνώνουμε ὅπου βρισκόμασταν, καλὰ ἢ κακὰ, καὶ αὐτὴ τὴ φορά τὸ πήραμε στὰ ἀστεία. Ἐνα δοχεῖο μὲ νερό, ἕνα ξύλινο πινάκι καὶ ἀργότερα ἕνα κύπελο εἶταν ἡ ἐπίπλωσή μας.

Τρῶγαμε στὸ ξενοδοχεῖο φτηνά, μὰ πολὺ λιτά. Μόνο στὸ ψωμί δὲν γινόταν περιορισμός. Στὰ γκαρσόνια δίναμε πιὸ

(Στὸ ἐρχόμενο τὸ τέλος)

πολὺ μελὰ παρά ὄφελος (*).

Γιὰ νὰ συμμορφωθοῦμε μὲ τὶς συνήθειες τοῦ τόπου, ἔπρεπε νὰ προμηθευτοῦμε πίπεξ καὶ καπνὸ. Εἶμασταν ὅλοι καπνιστὲς ἀπὸ τὴ Γαλλία. Μπορούσαμε λοιπὸν νὰ σταματήσουμε τὸ κάπνισμα στὴ χώρα αὐτὴ (*) ὅπου ἡ πίπα παίζει τόσο μεγάλο ρόλο καὶ ὅπου ὄλος ὁ κόσμος καπνίζει, ἀκόμα καὶ οἱ γυναῖκες; Κάλλιο νὰ στερηθοῦμε τὸ ψωμί! Αὐτὸ λοιπὸν στάθηκε τὸ πρῶτο μας ἐξοδο μετὰ τὸν κουβά.

Ὅπως εἶμασταν συγκεντρωμένοι καὶ οἱ ὄχτῳ σ' ἕνα δωμάτιο μὲ τὴν εἴσοδο στὸ δρόμο, ποὺ εἶχε γιὰ μόνη ἐπίπλωση σάκκους στρατιωτικούς, μὲ στολή, χωρὶς νὰ κάνουμε τίποτε τὸν περισσότερο καιρὸ, καπνίζοντας τὴν πίπα μας στὸ πεζούλι τῆς πόρτας ἢ κουβεντιάζοντας μὲ κανέναν γείτονα, δίναμε τὴν ἐντύπωση στρατιωτικῆς φρουρᾶς. Ἐτσι, τὶς πρῶτες μέρες, τραβούσαμε τὴν προσοχὴ τῶν περαστικῶν, ποὺ θὰ παραξενεύονταν ἀσφαλῶς ποὺ μᾶς ἐβλεπαν χωρὶς ὄπλα.

Γ. Δ. ΖΙΟΥΤΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλέπε προπάντων G. Well, *L'École saint-simoniennne; son histoire, son influence jusqu' à nos jours*, Paris Alcan 1896. — H. R. D'Allemagne, *Les Saint-simoniens 1827-1937*, Paris Grund 1930. — S. Charlety, *Histoire du Saint-simonisme (1825-1864)*, Paris Hartmann 1931 β' ἔκδ.

Παρ' ὅλες τὶς μεγάλες ὑπηρεσίες ποὺ τὰ ἔργα αὐτὰ προσφέρουν τόσο στὸν ἀπλὸ ἀναγνώστη, ὅσο καὶ στὸν ἐρευνητὴ, εἶναι ὡς τόσο ἀναγκαῖο νὰ ἀντλήσουμε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πηγὴ τῶν Ἀρχείων τοῦ Σαινσιμονισμοῦ καὶ τὴν πλουσιότατη συλλογὴ ἀπὸ ποικίλα δημοσιεύματα (μπροσούρες, τοιχοκολλήματα, ἀγγελίες κλπ.) ποὺ εἶναι συγκεντρωμένα στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Arsenal (Fonds Enfantin). Σήμερα παρατηρεῖται κάποια ἀναβίωση τῶν σαινσιμονικῶν μελετῶν στὴ Γαλλία καὶ ἔξω ἀπ' αὐτή. Βλέπε J. Dauby, *Saint Simon le précurseur*, δημοσιευμένο στὰ «Cahiers internationaux» 9-10 Σεπτ. — Ὀκτώβρ. 1949, σελ. 67 κ.έ., καὶ τοῦ ἰδίου συγγράφου, *Pour le cent-vingt-cinquième anniversaire de la mort de Saint Simon*, δημοσιευμ. «La Pensée», 33, Νοεμβρ. Δεκεμβρ. 1950, σελ. 27 κ.έ. — Ἄς σημειωθεῖ ἐπίσης πὼς στὴν Ε.Σ.Σ.Δ. μόλις κυκλοφόρησε μιὰ ἐκλογή ἀπὸ κείμενα τοῦ Σαιν-Σιμόν σὲ δύο τόμους, μὲ βιογραφικὸ καὶ κριτικὸ σημείωμα τοῦ Vl. Volguine. Βλέπε «Études Soviétiques» 16] 1949 σελ. 31 κ.έ.

2. Ἡ δίκη τῆς 27-28 Αὐγούστου 1832 καὶ ἡ καταδίκη τοῦ Enfantin, τοῦ Duveyrier καὶ τοῦ Michel Chevalier, κατάφερε φοβερὸ χτύπημα στὴν αἴρεση. Οἱ λιποταξίες ἀρχισαν ἀκόμα καὶ στὸ στενὸ περιβάλλον τοῦ Πατέρα, ποὺ

βρέθηκε ἀναγκασμένος νὰ διατάξει τὴ «διασπορά». Τοὺς μῆνες Νοέμβρη καὶ Δεκέμβρη 1832 ἔγιναν διαδοχικὲς μετακινήσεις σαινσιμονιστῶν γιὰ τὴ Λυόν, ὅπου πιστοὶ πρόσφεραν δουλειὰ στοὺς ἀνεργούς μαθητές. Στὶς 15 Δεκεμβρίου 1832 ὁ Enfantin καὶ ὁ M. Chevalier ἔμπαιναν στὴ φυλακὴ τῆς Ἁγίας Πελαγίας γιὰ νὰ κάνουν τὴν ποινὴ τους (ἕνα χρόνον φυλακῆ). Βλέπε Weill στὸ ἴδιο ἔργο σελ. 129.

3. Βλέπε στὴ σειρά τῶν μηνιαίων φυλλαδίων, μὲ τὸ γενικὸ τίτλο «1833, ou l'Année de la Mère», Lyon Durval (X. X.) τὸ φυλλάδιο τοῦ Ἰανουαρίου 1833 (Fonds Enfantin, 249) σελ. 18 κ.έ.: «Πράξη — Ἰδρυση τῆς Ὀργάνωσης τῶν Συντρόφων τῆς Γυναίκας (Association des Compagnons de la Femme) 22 Ἰανουαρίου 1833 (...)

«Ἐγώ, ποὺ ὁ κόσμος καὶ οἱ ἀδελφοί μου ὠνόμασαν ὡς τὰ σήμερα: Μπαρρῶ, διδάσκαλος-ἀπόστολος. Ἐν ὀνόματι τοῦ ΘΕΟΥ ποὺ θέλει τὴν ἰσότητά ανάμεσα στὸν ἌΝΤΡΑ καὶ τὴ ΓΥΝΑΙΚΑ: καταθέτω τὸ ὄνομα τοῦ σαινσιμονιστῆ (...) δὲν θέλω πιά ἕνα ὄνομα ποὺ δὲν γράφεται μὲ κανένα ἀπὸ τὰ γράμματα τῆς Γυναίκας (...). Νοιώθω νὰ ἀρχίζει μέσα μου μιὰ ζωὴ καινούργια. Ἀρχοῦν οἱ ἐπικλήσεις στὴ Γυναίκα. Ἡ γυναίκα ἀκουσε. Ἀρκεῖ ἡ προσμονὴ τῆς Γυναίκας. Ἄς ἐτοιμαστοῦμε νὰ τὴν προῦπανθήσουμε. Νὰ διαλυθεῖ κάθε ἄλλη ὄργάνωση μπροστὰ στὴν ὄργάνωση ποὺ ἰδρύω ἐγώ. Ἐμπρός! Ἄς μὴν ἀργοῦμε περισσότερο! Ἄς ἐνωθοῦμε ὅλοι μαζί καὶ ἄς ἐτοιμαστοῦμε γιὰ τὸν ἐρχομὸ τῆς Μάνας. Συντρόφοι τῆς Γυναίκας, μαζί μου!» κλπ. (Παράβαλε D'Allemagne, ἴδιο ἔργο, σελ. 370: «Στὶς 28 τοῦ Γε-

νάρη 1832, τὸ πρῶτ, ὁ Μπαρρώ ἀφοῦ συγκέντρωσε τὸν Rigaud, τὸν Toche καὶ τὸν Tourneux, τοὺς ἀνάγγειλε τὴν ἀποκάλυψη πού δεχτήκε: «Ξαίρω πού βρίσκεται ἡ Μάνα. Στὴν Ἀνατολή». Στις 28 τοῦ Φλεβάρη ὁ Μπαρρώ ἔκανε τὴν ἐκκλησίαν του: «Φεύγω γιὰ τὴν Ἀνατολή. Ζητῶ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ ἄντρες καὶ χρήματα». — Ἴδου ὁ κατάλογος τῶν πρώτων συντρόφων: Hoart, Desloges, Bruneau, Arnau-biard, Baret, Rigaud, Tourneux, Reboul, Jans, Michon, Lenz, Flichy, Gabert, Boy, Henry, David, Jaunin, Lamy, πού εἴταν παρόντες στὴ Λυών. Οἱ Toche, Granal, Machereau, Lamail-larderie καὶ Jaspierre δήλωσαν πὼς γίνονται μέλη στὸ γυρισμό τους ἀπὸ τὴν ἀποστολή τους. Βλέπε «1833 κλπ.», ἴδιο ἔργο σελ. 42.

4. Ἴδου ἡ «Διάθεση» τῶν συντρόφων, ὅπως μᾶς τὴ δίνει τὸ φυλλάδιο τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1833, «Ἔτος τῆς Μάνας» (F. Enfantin, 249): > Ὁ Ε. Μπαρρώ, ἀρχηγὸς τῶν συντρόφων. Γιὰ τὴν ἀποστολή τῆς Κωνσταντινούπολης: Rigaud, Tourneux, Toche, David. Γιὰ τὴν ἀποστολή τοῦ Καίρου: Cayol καὶ Urbain. Γιὰ τὴ Λυών καὶ στὴν ὑπηρεσία: Hoart Desloges, Lenz, Flichy, Lamail-larderie, Bernard, Gabert, Bruneau, Roge, Jans, Michon, Boy, Henry, Jaspierre. Γιὰ τὸ Ντιζουέν καὶ στὴν ὑπηρεσία: Casimir, Maillard, Houdron. Γιὰ τὴ Γρενόβλη καὶ στὴν ὑπηρεσία: Cognat, Augiay, Biard, Brie Noel. Σὲ ἀποστολή στὸ Μπεζιέ: Granal. Σὲ ἀποστολή στὴ Γρετόβλη: Arnaud, Janin, Machereau, Reboul, Lamy. Σὲ ἀποστολή στὸ Παρίσι Baret. Θὰ προστεθοῦν πολὺ σύντομα καὶ ἄλλα ὀνόματα».

5. Ὁ Μπαρρώ ἀφῆσε τὴ Λυών στὶς 4 Μαρτίου 1833 μαζί με τοὺς Rigaud, Toche, Tourneux, David, Descharme, Prax, Cognat, Alric, Yans, Urbain καὶ Carolus. Οἱ ἱεραπόστολοι ἔφθασαν στὴ Μασσαλία στὶς 17 καὶ στὶς 22, ἐπιβιβάστηκαν στὴν «Clorinde». Ἐκεῖνοι πού ἐφευγαν εἴταν: Barrault, Rigaud, Urbain, Toche, Tourneux, David, Alric, Granal, Descharmes, Prax, Carolus, Justus καὶ Cognat. Βλέπε D'Allemagne, ἴδιο ἔργο, σελ. 373.

6. Ὁ Cognat, στὸ γράμμα του ἀπὸ τὴ Σμύρνη με ἡμερομηνία 9 Μαΐου 1833, ἐκθέτει τὰ γεγονότα τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ τὴν ἐπίδραση πού εἶχαν ἀπάνω στοὺς ἱεραποστόλους. Ἀναφέρει πολλὰ λεπτομέρειες γιὰ τὴ Σμύρνη καὶ τελειώνει ἔτσι τὸ γράμμα του: «Βρήκαμε ἐδῶ τεράστια ἀπήχηση. Μιὰ ἑλληνικὴ προφητεία ἀγγέλλει τὸν ἐρχομὸ μίαν ΓΥΝΑΙΚΑΣ στὸ Βυζάντιο κλπ.». Βλέπε «L'Homme nouveau, ou le messager du bonheur», 2ο καὶ 4ο τεῦχος, Λυών, Αὐγούστος 1833 (F. Enfantin, 253). Στὸ ἴδιο δημοσίευμα σελ. 16 ὑπάρχει ἕνα ποίημα ἀφιερωμένο «Στὴ Μάνα», ἔργο ἑνὸς «Jeune Smyrniote», πού κρατᾶει τὴν ἀνωνυμία.

7. Ἡ «μυστηριώδικη» Ἀνατολή, με τὴν καθυστερημένη οἰκονομικοκοινωνικὴ τῆς ὀργάνωση ἀσκήσε, ὅπως εἶναι γνωστό, μιὰ γοητεία ἀπάνω στοὺς σαινσιμονιστὲς. Τοὺς φαινότανε σὰν ἡ ἰδεώδης χώρα πού προσφερόταν στὴν πραγματοποίησιν τῶν ὄραμάτων τους. Ὁ Μπαρ-

ρώ διεκήρυττε: «Ἡ Ἀνατολή καὶ ἡ Δύση, εἶναι ὁ παλιὸς δυαδισμὸς τοῦ πνεύματος καὶ τῆς σάρκας. Πρέπει νὰ προκαλέσουμε τὴν ἔνωσίν τους, νὰ ἡ πολιτικὴ πού πρέπει νὰ πραγματοποιηθεῖ». («Globe», 16 Ἰανουαρίου 1832). Καὶ λίγο ἀργότερα στὸ κήρυγμα τῆς 15ης Δεκεμβρίου 1832 ἔλεγε: «Ναί, ἡ Ἀνατολή εἶναι τὸ λίκνο τοῦ πολιτισμοῦ. Δὲν ἔφτασε τάχα ἡ στιγμὴ ὅπου ἐπὶ τέλους μιὰ νέα Θρησκεία θὰ ἐνώσει σ' ἑναν ἐπίσημο γάμο τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ὕλη, τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴ βιομηχανία, τὴ θεωρία καὶ τὴν πράξη, τὴν Ἀνατολή καὶ τὴ Δύση, πού ὡς σήμερα ἀνταγωνίζονται καὶ παλεύουν μεταξύ τους;». Βλέπε «1833 ou l'Année de la Mer», τεῦχος τοῦ Φεβρουαρίου σελ. 18 κ.έ.

— Λίγους μῆνες ἀργότερα ὁ Michel Chevalier κυκλοφοροῦσε τὸ «Μεσογειὰ καὶ Σύστημα» του. Ὁ Fournel, πὺ ρεαλιστὴς, θεωροῦσε τὴν Ἀνατολή σὰν τὸν ἰδανικὸ τόπο γιὰ μιὰ μεγάλη ἐπιχείρησι. Φυσικὰ τὰ ὄνειρα γιὰ τὴν Ἀνατολή τῶν σαινσιμονιστῶν πρέπει νὰ μελετηθοῦν σὲ ἐξάρτησι με τὸν ἀνατολισμὸ. Αὐτὸ τὸ φαινόμενο, πού μελετήθηκε πλατιά στὶς φιλολογικὲς του μορφὲς καὶ στὶς ἐπιδράσεις πού εἶχε στὰ φιλολογικὰ ρεύματα τοῦ 19ου αἰῶνα, δὲν ἔχει ἀκόμα μελετηθεῖ ἀρκετὰ ὅσον ἀφορᾶ τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ σκέψη καὶ ἰδιαίτερα στὶς σχέσεις του με τὸ σοσιαλισμὸ. Θὰ εἴταν ἐνδιαφέρον νὰ γνωρίσουμε τὴν ἐπίδρασι τοῦ γαλλικοῦ σοσιαλισμοῦ ἀπάνω στὸ κοινωνικὸ κίνημα (ἰδιαίτερα στὸ ἐργατικὸ κίνημα) καὶ ἀπάνω στὴν προοδευτικὴ ἰδεολογία τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἐπίσης θὰ εἴταν ἐνδιαφέρον νὰ μελετήσουμε τὶς σοσιαλιστικὲς ἀντιλήψεις σχετικὰ με τὴν Ἀνατολή καὶ τὶς λύσεις πού ὑποστηρίζουν οἱ σοσιαλιστὲς γιὰ τὸ Ἀνατολικὸ Ζήτημα. Ὁ Weill, πρὶν ἀπὸ ἕνα τέταρτο καὶ πλέον αἰῶνα, διαπιστώνοντας τὶς προόδους πού πραγματοποιήθηκαν στὸν τομέα τῆς συγκριτικῆς φιλολογίας, συνιστοῦσε ἐπίσης γιὰ τὴν ἱστορία τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν θεωριῶν ἀνάλογες ἐρευνες: «εἶναι ἐνδιαφέρον, ἔλεγε, νὰ παρακολουθηθεῖ κανεὶς πὼς γίνονται κατανοητὲς καὶ πὼς παραποιοῦνται ὠριμισμένες θεωρίες, ἔξω ἀπὸ τὸν τόπο γεννήθησαν». Βλέπε Weill, Le saint-simoni-sme hors de France στὴ Revue d'histoire Économique et Sociale, Paris 1921, σελ. 103 κ.έ.

8. Ὁ Barrault καὶ ὁ David ἔκαναν ν'ἀκουστεῖ ἡ φωνὴ τους ἀπὸ τοὺς ἑλληνικοὺς, ἔβραϊκοὺς καὶ μουσουλμανικοὺς πληθυσμοὺς, ἀπὸ τὸ Βόσπορο ὡς τὶς ἀκτὲς τῆς Συρίας καὶ τὴν Αἴγυπτο, σημειώνει ὁ Lambert ἕνα γράμμα του πρὸς τὴν ἀδερφή του ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια με ἡμερομηνία 1 Νοεμβρίου 1833. Βλέπε «Œuvres de Saint-Simon et Enfantin κλπ.», τόμ. IX, σελ. 138.

9. Ὁ Weill στὴ μελέτη του πού ἤδη ἀναφέραμε γιὰ τοὺς Σαινσιμονιστὲς ἔξω ἀπὸ τὴ Γαλλία, ἔγραφε: «Καινούριες ἐρευνες θὰ φέρουν σὲ φῶς καὶ νέα ἀπομεινάρια τοῦ σαινσιμονισμοῦ στὶς διάφορες χώρες... Οἱ ξένοι μαθητὲς πήραν ἐκεῖνο πού ἐνδιέφερε ἰδιαίτερα τὶς

χώρες τους και πού μπορούσε να προσαρμοστεί στις κοινωνικές τους ανάγκες». — Για το 'Αλγέριο έχουμε την πρόσφατη μονογραφία του M. Emerit, *Les Saints simoniens en Algerie*. Paris, Public de la faculté des lettres d'Alger, 1941. Δεν έχουμε ακόμα τίποτα σχετικά με τη δράση των σαισιμονιστών στην Ελλάδα. Εκτός από τους Συντρόφους της Γυναίκας πού, όπως ήδη αναφέραμε, έπεσε κειμήθηκαν τα νησιά ή και την ήπειρωτική Ελλάδα (μερικοί μάλιστα εγκαταστάθηκαν εκεί όπως ο γιατρός Charpin και ή σύντροφος του Clara Charbonnel), έχουμε να σημειώσουμε ακόμα την παρουσία μιας ομάδας σαισιμονιστών πού ασχολήθηκαν με τον «εποικισμό» της χώρας και πού, τελικά, απελάθησαν από την Ελλάδα. Πρέπει ακόμα να σημειώσουμε την επαφή και τον σύνδεσμο των σαισιμονιστών με τους Έλληνες της Αιγύπτου, πράγμα πού είχε την αντανάκλασή του και στην Ελλάδα όπως π.χ. ή περίπτωση του δήθεν «κόμητος» Ζιζίνια, ενός από τους σημαίνοντες της Αλεξάνδρειας, πού έκανε μεγάλες περιποιήσεις στους σαισιμονιστές και πού το όνομά του είναι γενικά γνωστό από την υπόθεση πού αναφέρεται με τον τίτλο «Υπόθεση Ζιζίνια για την παράδοση ράβδων χρυσού και άργύρου στην Αίγυπτο» (*Fonds Enfantin, 7749 90,2 Papiers de Lambert*).

Η όπως, στον κύκλο των γυναικών, ή περίπτωση της Κυρίας Γρηγορίου (*Madame Gregorio*) πού συνάδευσε την Susanne Voilquin ως την Αλεξάνδρεια και επέστρεψε κατόπιν στην Ελλάδα. (Η ύπαρξή της απασχόλησε την... ιστορία, γιατί είχε συλλάβει με κάποιον σαισιμονιστή και γέννησε στο βαπόρι πού τη μετέφερε στην Ελλάδα. Μήν έχοντας άλλο όνομα για να δώσουν στο βρέφος, του έδωσαν το όνομα του βαποριού. Έτσι, οι Έλληνες μπορούν να υπερηφανεύονται ότι δέχθηκαν απ' ευθείας αίμα σαισιμονικό!). Τα τετράδια έξ άλλου πού θά δούμε παρακάτω, ρίχνουν και αυτά κάποιο φώς σχετικά με τις σχέσεις των σαισιμονιστών στην Ελλάδα τούτο αποτελεί θέμα μιας ειδικής μελέτης μας πού ελπίζουμε να δημοσιευθεί σύντομα.

10 Στο φυλλάδιο του Ιουλίου του «1833, ή το Έτος της Μάνας», Toulon, Impr. Canquoïn 1834, βρίσκουμε πληροφορίες σχετικά με την αναχώρησή της γραμμένες και αυτές στο ίδιο αποστολικό και σιβυλικό ύφος. Μεταξύ άλλων διαβάζουμε: «Οι απόστολοι της νέας πίστεως σκόρπισαν. Μοιράστηκαν τη γή. Άλλοι πήραν την Ανατολή, άλλοι την Αφρική. Στη Λυών ετοιμαζόμαστε για το ταξίδι μας. Υιοθετούμε μια καινούργια στολή πού συμβολίζει το έργο μας». (σελ. 3). «Για να ετοιμαστούμε για την Ανατολή, να υποστούμε τους πόνους της και τις χαρές της, έπρεπε να δεχθούμε το βάπτισμα της πείνας και της άθλιότηας». (σελ. 46).

«Οί νέοι της εποχής μας πού έχουν θερμή καρδιά και το όνειρο ενός ποιητικού έρωτα νοιώθουν μίαν ανατριχίλα στο άκουσμα μόνο της Ανατολής, πού θυμίζει εξαισιες ιστο-

ρίες της νιότης τους και τους υπόσχεται, στη λαχτάρα τους για καινούριους ήπιοτισμούς, μύριους κινδύνους, για το άπαλό χάδι μιας, γυναίκας» (σελ. 59).

Άλλά το ήπιοτικό ιδανικό των σαισιμονιστών, είναι παράλληλα και ένα ιδανικό γενικής σωτηρίας και λύτρωσης, όπως διαβάζουμε παρακάτω: «Ω! πάλι ή Ανατολή μας χαρίζει αυτή τη ζωή. Μά δεν της ζητούμε πιά ένα μοναχικό έρωτα, μια γυναίκα. Της ζητούμε ξεστασιά για όλες και για όλους, της ζητούμε λουλούδια και δόξα για όλους τους χορτάτους πού πεθαίνουν» (σελ. 60). «Χαίρε, Δύση πού μας γέννησες. Χαίρετε μεγάλες πόλεις γεμάτες πάθη πού συγκρούονται και ξεοκίζονται μεταξύ τους. Χαίρε Μασσαλία!...» (σελ. 61).

11. Βλέπε για την αναχώρησή της D'Allemagne στο ίδ. έργο σελ. 378.

12. Μπορεί ν' αναρωτηθεί κανείς αν υπάρχουν ακόμα ανέκδοτα κείμενα του Σαιν-Σιμόν και των σαισιμονιστών. Για τον Σαιν-Σιμόν, μπορούμε ν' απαντήσουμε με βεβαιότητα άρνητικά. Ο M. Nauroy, στη μελέτη του «Un manuscrit inédit de Saint-Simon, πού δημοσιεύτηκε στη «Revue Socialiste» 1899 σελ. 452 κ.έ., δημοσιεύει τη δεύτερη άγγελία (χρονολογημένη από το 1810) του «Projet d'Encyclopédie» πού ανακάλυψε στα Έθνικά Αρχεία, με την πεποίθηση πως είχαν «το μοναδικό χειρόγραφο του Σαιν-Σιμόν πού δεν είχε τυπωθεί». Ο Bourgin όμως αποκάλυψε κατόπιν και άλλα χειρόγραφα. Βλέπε G. Bourgin «Glans Saint-Simoniennes» «International Review for Social History», 11)1937 σελ. 171 κ. έ. — Σχετικά με την Έγκυκλοπαιδεία των σαισιμονιστών, μάς είναι δύσκολο ν' αντιληφθούμε γιατί ο Charlety, op, cit. σελ. 331, γράφει: «την πρώτη ιδέα για την Έγκυκλοπαιδεία είχε ο M. Gide κλπ.», αφού είχαν ιδέα του Δασκάλου, πού προΐδεαζότανε «μια πραγματεία για την ανθρώπινη γνώση» στο κατώφλι του 19ου αιώνα. Βλέπε Œuvres de Saint-Simon et d'Enfantin κλπ. τόμ. σελ. 91 κ.έ. Πρβλ. J. Dautry, Pour le cent-vingt-cinquième anniversaire κλπ., όπ. παρακ., σελ. 31 κ.έ.

13. Ένα είδος χειροποίητου φακέλλου πού περιέχει αυτά τα χαρτιά, φέρει μια σημείωση με μολύβι γραμμένη με διαφορετικό γραφικό χαρακτήρα από τα χειρόγραφα: «άσφαλώς πρόκειται για τον Eichthal». Άλλά τα χαρτιά αυτά δ'εν ανήκουν στον Eichthal. Και αυτό για πολλούς λόγους. Σαίρουμε πως ο Eichthal δεν ανήκε στους Συντρόφους της Γυναίκας, πως δεν έλαβε μέρος στις αποστολές τους και πως δεν πήγε στην Αίγυπτο. Αντίθετα μάλιστα, μετά τη δική και το διασκορπισμό της Οικογένειας, ο D'Eichthal επέστρεψε στη δική του οικογένεια, πού υποδέχτηκε με άνοιχτή άγκαλιά τον άσωτο γιό. Λίγο άργότερα ταξίδεψε στην Ιταλία, περνώντας από τη Γενεύη κατέληξε στην Ελλάδα, όπου έμεινε ως τις 11 Ιουνίου 1835, όποτε τον απέλασαν (ή απέλαση του διατάχθηκε μετά το διαγμό των σαισιμονιστών πού βρίσκονταν στην Ελλάδα). Το πε-

ριεχόμενο μάλιστα τῶν σημειώσεων αὐτῶν προσφέρει ἀκόμα ἓνα στήριγμα. ἂν εἶναι ἀνάγκη, στήν ἀποψη πού ὑποστηρίζουμε. Θά δοῦμε σέ συνέχεια σέ ποιόν πρέπει ν' ἀποδοθοῦν οἱ σημειώσεις.

14. Οἱ σημειώσεις μέ ἀστερίσκο κάτω ἀπό τὸ κείμενο εἶναι τοῦ συγγραφέα τῶν τετραδίων.

(*) Ὁ Μπαρρώ ἤθελε νὰ συνοδεύεται μόνον ἀπὸ κείνους πού συμπεριζόνταν τὴν πίστη του. Γι' αὐτὸ μερικοὶ ἀποτραβήχτηκαν ἢ γιὰ νὰ περμιμένουν στὴ Γαλλία ἢ ἀπὸ ἀμφιβολία. Ἐκεῖνοι λοιπὸν πού τὸν ἀκολούθησαν, πίστευαν. Δὲν ἰσχυρίζομαι, ἐδῶ πῶς μπορῶ ν' ἀποδείξω τὴ μιά ἢ τὴν ἄλλη περίπτωση. Ἐξ ἄλλου, εἶναι πιά τετελεσμένο γεγονός.

(*) Ἄν στίς ἀναμνήσεις αὐτές ἀναφέρω μερικὰ ὀνόματα, τὸ κάνω γιατί ἔπαιξαν λίγο πολὺ τὸ ρόλο τους στὰ γεγονότα ἢ στὰ κείμενα, τὰ σχετικά μ' αὐτές τις θεωρίες.

(*) Macheriau, Marechal, Lamy, Charpin, Lamailharderie, Colin, Tamisier καὶ Reboul. Ὁ Lamailharderie δὲν μπόρεσε νὰ ἔρθει καὶ

τὸν ἀντικατέστησε ὁ Combes.

(*) Φορούσαμε ὅλοι ἓνα γιλέκο πού κοίμπωνε ἀπὸ πίσω καὶ πού εἶχε μπροστὰ κεντημένο τὸ ὄνομά μας. Ὅταν βγαίναμε, εἶτανε πάντα ἀνοιχτό.

(*) Στὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου καὶ στὴ δύση του, τὰ χαρούμενα καὶ ἀρμονικὰ θρησκευτικὰ μας τραγούδια μέ τὴν ποιητικὴ τους σύνθεση καὶ τὴν ὡραία μελωδία τους ἔρχονταν σὲ ἀντίθεση μέ τὴ μονότονη καὶ θλιμμένη χριστιανικὴ προσευχή, τίς βραχνὲς φωνές τοῦ πληρώματος καὶ τίς ἀσήμαντες φυσιογνωμίες τους. Ἐπίσης οἱ στολές μας μέ τὰ πολλὰ καὶ ἔντονα χρώματα ξεχώριζαν ἀνάμεσα στίς ἀπλές καὶ σκοῦρες φορεσιές τῶν ἄλλων.

(*) Τὸ μεσημεριανὸ γεῦμα γινόταν στὸ σπίτι. Εἶταν ἡ ἐποχὴ μέ τοὺς χουρμάδες. Αὐτὸ τὸ φρούτο μᾶς εἶταν καινούριο καὶ μᾶς ἄρεζε πολὺ. Κόστιζε ἐλάχιστα, κι' αὐτὸς ὁ λόγος εἶταν σημαντικώτατος.

(*) Ὅπου ὁ καπνὸς εἶναι γλυκόπιτος.

SCHILLER

ΘΡΗΝΟΣ

Κ' ἢ Ὅμορφιὰ γραφτὸ εἶναι νὰ πεθαίνει !
 Αὐτὸ πού ἀνθρώπους καὶ θεοὺς νικᾷ,
 δὲ συγκινεῖ τὸ χάλκινο στήθος τοῦ Στύγιου Δία.
 Ἡ ἀγάπη μόνο μιὰ φορὰ μαλάκωσε τὸ Χάρο,
 μὰ στὸ κατώφλι πάλι αὐτὸς σκληρὰ τὸ δῶρο πῆρε πίσω.
 Δὲ βαλοσαμώνει τὴν πληγὴ τοῦ ὄμορφου παιδιοῦ ἢ Ἀφροδίτη,
 πὸν ὁ κάπρος ἄνοιξε φριχτὰ στὸ λιγερό του σῶμα.
 Ἡ Θέτιδα τὸ θεϊκὸ τὸν ἥρωα δὲν τὸν σώζει,
 τὴν ὄρα πὸν τῆς Μοίρας του τὸν κύκλο κλείνει,
 πέφτοντας στὴ Σκαιὰ μπροστὰ τὴν Πύλη.
 Ἄλλ' ἀνεβαίνει ἀπὸ τὴ θάλασσα μ' ὄλες τίς κόρες τοῦ Νηρέα
 κι ἀρχίζει ὁ θρήνος γιὰ τὸ δοξασμένο γιό.
 Τότε οἱ θεοὶ κι ὄλες οἱ θεές, γιὰ κοίταξε, θρηνοῦνε,
 γιατί τ' Ὁραῖο χάνεται, γιατί τὸ Τέλειο οβήνει.
 Ὁραῖο, καὶ νᾶσαι μοιρολόϊ στὸ στόμα τῶν ἀγαπημένων σου,
 γιατί ὁ κοινὸς θνητὸς βουβὰ στὸν Ἄδη κατεβαίνει.

Μεταφρ. ΝΙΚΟΣ Α. ΣΕΡΕΣΛΗΣ